

Turkish Studies

Volume 13/1, Winter 2018, p. 81-96

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12506>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Kasım 2017

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Adem TUTAR – Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK

This article was checked by iThenticate.

MEMLÜKLER DÖNEMİNDE KÂRİMÎ TÜCCARLARININ ULUSLARASI TİCARETTEKİ YERİ VE ÖNEMİ*

Bahattin KELEŞ**

ÖZET

Ortaçağ'da özellikle XI. ve XV. yüzyıllar arasında varlığını sürdürmüş olan “Kârimî tüccarları” Ortadoğu ve Uzakdoğu'nun önemli bir tüccar grubuydu. Bu tüccar grubu devlete zamanında ve tam olarak vergilerini ödemeleri sebebiyle ün salmışlardı. Karimi tüccarları Fatimiler döneminde tarih sahnesine çıkmalarına rağmen asıl ticari açıdan gelişmesi ve uluslararası ticarete etkin rol oynamaları Memlûkler döneminde olmuştur. Çünkü Memlûk sultanları gerek ulusal ve gerekse uluslararası ticareti teşvik ediyorlardı. Devletin yapmış olduğu bu teşvikten en çok Karimi tüccarları yararlanmıştı. Karimi tüccarları XIII. ve XIV. Asırlarda çok zenginleştiler ve ticari faaliyetlerini Ortadoğu'dan Uzakdoğu ülkelerine Hindistan, Çin ve Batı Avrupa'ya kadar geniş bir alana yaymışlardır. Kârimî tüccarları Hindistan'dan baharatı, Çin'den ipeği ve mücevheratı ve diğer ülkelerden satın aldıkları tekstilden gıda maddelerine kadar ve hatta kereste, silah ve zırha kadar her türlü ticari emtiayı satıyorlardı. Hindistan ve Çin'den gelen bu çeşitli ticari mallar önce Yemen'in Aden limanına oradan da Kızıldeniz üzerinde bulunan Ayzab limanına getiriliyor ve buradan da develerle Mısır'a ulaştırılıyordu. Mısır'a getirilen bu mallar, çeşitli antrepolarda depolanıyor ve buradan da Cenevizli, Venedikli, Marsilyalı, Pisalı ve Katalonyalı tüccarlara satılıyor. Böylece bu ticari aktiviteden çok kazanç elde ediyorlardı. Bu tüccar grubu o kadar zenginleşmişti ki, Memlûkler döneminde devlete borç para verecek kadar ekonomik güce erişmişlerdi. Karimi tüccarları XV. yüzyılın sonlarına yaklaştıklarında gerek Memlûk devletinin uyguladığı baskıcı ekonomik ve ticari politikalar ve gerekse Papalığın uyguladığı ticari ambargolar yüzünden güçlerini kaybettiler ve XV. asrın sonunda tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Hatta kendi işlerini devlet kademesinde daha rahat halledebilmek için devletin üst düzey

* Bu makale, 18-24 Eylül 2017'de Endülüs'te düzenlenen USOS Endülüs 2017 Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü sunulan “Memlûkler Döneminde Kârimî Tüccarlarının Uluslararası Ticaretteki Yeri ve Önemi” tebliğin makaleye dönüştürülmüş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, El-mek: bahattinkeles@sirnak.edu.tr

bürokrasisinde bile görev almışlardır. Bu tüccar grubunu incelemek ve araştırmak uluslararası ticaret bakımından çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kârimî Tüccarları, Memlûk Devleti, Uluslararası Ticaret, Baharat ticareti

PLACE AND IMPORTANCE OF KARIMI MERCHANTS IN INTERNATIONAL TRADE IN THE MAMLUKS ERA

ABSTRACT

Kârimî merchants, who maintained their existence particularly between the 11th and 15th centuries, were the prominent traders of all Middle East and Far East Regions. This merchant group was renowned for paying taxes to the state on time and in full. Although the Karimi merchants came out on the stage of history during the Fatimid era, it was in the period of the Mamluks when they developed commercially and played an active role in international trade. Because, the Mamluk sultans were encouraging both national and international trade, The Karimi merchants benefited the most from the incentive the state made. Karimi merchants grew rich in the 13th and 14th centuries and spread their commercial activities from the Middle East to Far East countries like India, China and Western Europe. They were selling various spices from India, silk and jewelry from China and certain items ranging from textile goods and food from different countries, and all kinds of commercial goods including even timber and weapons. These various merchandise from India and China were first brought to Yemen's port of Aden and then to the port of Ayzab on the Red Sea, and from there it was transported to Egypt on the back of camels. These goods brought to Egypt were stored in various warehouses and were sold to Genoese, Venetian, Marseille, Pisican and Catalan merchants. So they were making a lot of profit from this commercial activity. These merchants became so economically powerful in their period that they started to lend money to the The Mameluke State. Towards the end of the 15th century, the Karimi merchants lost their power because of the repressive economic and commercial policies imposed by the Mameluke State, and the commercial embargoes that the Pope practiced, and they withdrew from the stage of history at the end of the 15th century. They even occupied top governmental positions in order to run their business smoothly. Therefore, analyzing and studying this group of merchants should be regarded as considerably significant with regards to international trade.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

The Karimi merchants, emerging in the 12th century and continuing their activities for about three centuries, have attracted the attention of researchers because they played an important role in world trade and various studies have been carried out on these merchants both in our country and abroad. This merchant group was effectively in commercial activities both in the Middle East and Europe and in the Far

East. The number of these merchants does not exceed 200 but their wealth was quite large. This merchant group not only played an active role in trade but also had a power to solve political problems between countries. This merchant group went out of existence in the late 15th century because of the extreme taxes imposed by the late Mamluk sultans, the trade of the late sultans with their politics, commercial embargo put by the papacy and the shift of trade routes from the Mediterranean and the Red Sea to the oceans.

a) The subject and content of the study: This article aims to provide supplementary information in a descriptive manner about the meaning of the word of Karimi, the emergence, historical development and the disappearance of the Karimi merchants as well as the their place and importance in the Mamluk period and the international trade, its political and commercial activities and its trading strategies.

b) Method of the study: In this study, primary sources were firstly referred and then researches and investigations carried out in Turkey and abroad were also evaluated. Some important commercial items related to the topic are provided in table form and the prices of the goods in these tables are commented.

c) Literature Review: Several studies have been made about the topic of this article both in Turkey and abroad. In this topic, Altan Çetin's article titled "*Memlûkler Döneminde Kârimî Tüccarları (The Karimi Merchants in the Mamluk Period)*" focuses on the emergence of the Karimi merchants, the commercial relations with some Middle Eastern and European countries, and how the merchant group developed and later disappeared. Abdullah Mesut Ağır, in his book entitled "*Memlûklarda Ticaret (Trade in the Mamluks)*", mentions the commercial life of the Mamluks and he states which merchandise they were selling. Bahattin Keleş, in his doctoral thesis entitled "*Bahri Memlûklerde İktisadi ve Ticari Hayat (Economical and Commercial Life in the Bahri Mamluks)*", focuses on the commercial life of this merchant group, the prices and the political relations between the Mamluk sultans and this merchant group; and he mentions about this group in his article titled "*Memlûklarda Ticaret (Trade in the Mamluks)*". Eliyahu Ashtor, of the foreign researchers, has both books and articles on the topic. His work titled "*Levant Trade in the Middle Ages*" mentions trade relations between the Mamluks and other European merchants in the Eastern Mediterranean trade. In the same author's book "*Social and Economic History of the Near East in the Middle Ages*", the Mamluk economy and the economic events of that period were described in detail. In the meantime, studies on this topic were also did in Egypt. One of the main sources of the period, Ahmed al-Makrizi's "*Kitab al-Mawa'iz wa al-i'tibar bi-Zikr al-Khitat wa al-Athar*" refers to the commercial bazaars of the Mamluk period, Egyptian market and commercial goods sold here. In addition, Abu al-Mahasin Yusuf b. Tagriberdi's book "*al-Nücum al-Zahira fi Muluk Mısır wa al-Kahira*", also of the main sources of the period, gives information on the economy and trade of the Mamluks.

d) Conclusions and Suggestions: The Karimi merchants who in general were famous for spice trade, early mentioned in the sources beginning from the eleventh century and existed until the end of the twentieth century, appear as an important group of merchants who paid taxes to the state on time and in full. Although this merchant group emerged during the time of the Fatimids, it mainly was during the

Mamluks period that they were enriched and their trade expanded to a good level. In particular, due to the fact that the Bahri Mamluk sultans encouraged domestic and foreign trade and they carried out trade developing policies, the Karimi merchants began to play an active role in international trade.

The Karimi merchants established commercial relations mainly with India, Yemen, China, Egypt, Syria and some African countries (Abyssinia, Sudan etc.) and also with Venetian, Genoese, Pisan, Marseille and Barcelonan merchants. Apart from spices and pepper, they were selling the basic food items (wheat-flour-rice-sugar), madder, timber, silk, weapons and armor to the mentioned countries. They gained a great deal of money and enriched and thus they increased their influence enough to lend to the sultans of the period. In fact, they did not just lend money to the countries; they even had an effective influence to overcome the political disputes between some countries as in the example of their solving the crisis between the Yemeni government and the Mamluks. For the exchange of lending money to the Mamluks, the Karimi merchants even took some administrative tasks to make their trade more comfortable at the state level. They took charge in ministries such as Nazir al-Bahar wa al-Karimi (Ministry of Spices and al-Karimi Affairs). Thus, they also took measures to ensure their security against the threats that could jeopardize their commercial advantages. The occasional rise of pirate raids in the Red Sea led the Mamluk state to fight them because, as these pirate raids rose, the customs revenues of the Mamluk state were decreasing, thus the country's economy was declining.

After the Karimi merchants reached a culmination in trade, they experienced a period of decline and destruction. European merchants, in early times, adhered to the embargo which the Pope applied against the Memlüks but the merchants from Venice, Genoese, Pisa, Marseille and other European regions, who began to commercially decline, continued to trade with the Mamluks and especially with the Karimi merchants. However, by the end of the 15th century, the Karimi merchants began to be affected negatively from the occasional embargos and this was one of the most important factors that removed them.

The pirate attacks in the Mediterranean, the Indian Ocean and the Red Sea also increased the prices of spices, black pepper, silk, precious stones and other commodities from India and the Far East. This, in turn, was affecting the commercial activities of the Karimi merchants. Due to the monopoly policy imposed by the Mamluk sultans, the sultans exerted excessive taxation on the Karimi merchants and this caused the merchants to weaken. Therefore, the Mamluk sultans took international trade to their own wins. Finally, because of the shift of the international trade route from the Mediterranean and Red Sea to the oceans due to the discovery of cape of good hope, these merchants continued to lose their influence and role in international trade and European merchants, then, left the Red Sea and Mediterranean route and headed to the Ocean. Because of such internal and external causes, the Karimi merchants gradually disappeared.

Keywords: Kārimī Merchants, Memlük Government, International Trade, Spice Trade

Giriş

XII. yüzyılda ortaya çıkan Kârimî tüccarları, dünya ticaretinde önemli bir rol oynaması sebebiyle araştırmacıların dikkatlerini çekmektedir. Bu konuyla ilgili gerek ülkemizde ve gerekse yurtdışında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ülkemizde bu konuda Altan Çetin "*Memlûkler Döneminde Kârimî Tüccarları*" adlı bir makale yayınlamış ve bu makalede, Kârimî tüccarlarının ortaya çıkışı, bazı Ortadoğu ve Avrupa ülkeleriyle olan ticari ilişkileri ve bu tüccar grubunun nasıl geliştiği ve sonrasında tarih sahnesinden nasıl çekildiği üzerinde durmuştur. Biz bu makalemizde ise, bu konuların yanı sıra bu tüccar grubunun uluslararası ticaretteki yeri ve önemi üzerinde durmaya çalışırken, buna ilaveten bazı gıda maddeleri ile bazı önemli ticari malların fiyatları üzerinde de tablolar vermek suretiyle bu konu üzerinde durmaya çalıştık. Abdullah Mesut Ağır ise, "*Memlûklarda Ticaret*" adlı eserinde, Memlûklerin ticari hayatına yer vermiş, fakat bu tüccar grubunun uluslararası ticaretteki yeri ve önemi üzerinde ise, derinlemesine incelememiş, ayrıca papalık tarafından Kârimî tüccarlarına uygulanan ambargodan ve bu tüccar grubunun tarih sahnesinden nasıl çekildiğine de değinmemiştir.

Genel olarak baharat ticareti ile iştigal eden tüccarları ifade eden "Kârimî tüccarları" kaynaklarda; kârimî, kârimîye ve ekârim gibi farklı isimlerle anılmışlardır (Çetin, 2004: 74). W. J. Fischel, kârimî kelimesinin Arapça'da hiçbir anlam ifade etmediğini belirtirken, Makrizi'ye dayanarak 1181 yılına tarihlenmekte ve bu tarihten 1484 yılına kadar olan yaklaşık üç yüz yıllık süreçte Kârimî tüccarlarının Mısır ekonomisinin önemli unsurlardan birisini oluşturduğunu nakletmektedir. Fischel, Kârimî tüccarlarını sadece biber ve baharat ticaretiyle uğraşan tüccarlar şeklindeki anlamlandırmanın yanlış olduğunu söylemektedir. Yine Fischel, Kârimî kelimesinin Batı Sudan'da zenci kabilelerinin yaşadığı "Kenan" bölgesinin adından ileri geldiği şeklindeki görüşün de kabul edilmez olduğunu vurgulamaktadır (Ağır, 2015: 174-175; Fischel, 1958: 159).

Janet Lughod ise "Kârim" teriminin "büyük" anlamına geldiğini ve o dönemdeki büyük tüccarları küçük tüccarlardan ayırt etmek için kullanıldığını iddia etmektedir (Lughod, 1989: 227; Ağır, 2015: 175-176).

Birçok Arapça kaynakta ve XIV. yüzyıl Venedik belgelerinde "Kârim" adlı bir tüccar grubundan bahsedilmektedir. Kârim kelimesinin kökeni tam olarak bilinmemektedir. Bazıları bu kelimenin Hint dilinden gelebileceğini veya Yemen ya da Mısır'da bir yer adı olabileceği üzerinde görüş bildirmişlerdir. Bu kelimenin ne zaman ortaya çıktığı da tam olarak bilinmemektedir.

A. Kârimî Tüccarların Tarih Sahnesine Çıkışı:

Bu tüccar grubu hakkındaki bilgilerimiz, Fatımiler döneminde var oldukları, Eyyubilerin ticareti teşvik etmeleri sayesinde bu dönemde güçlü hale geldikleri, bu güçlerini Memlûkler döneminde de artırarak devam ettirdikleri şeklindedir (Özdal, 2016: 458; Şahin, 2012: 289; Çetin, 2004: 77-78) Ancak yine bu tüccar grubu Memlûkler döneminde XV. yüzyılın sonlarından itibaren hızlı bir şekilde tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Bu dönemde Kârimî tüccarları devletleştirilmiş veya devlet pek çok sahada kendi tekeli kurarak, bu tüccar grubunu bertaraf etmiştir.

Fischel, Kârimî tüccarlarının 1181 yılında Mısır'a geldiklerini, kaldıkları süre boyunca devlete vergilerini zamanında ödediklerini ve buna karşılık devletin de Ayzab'da bulunan bir filoyu bu tüccarları korsan baskınlarından korumak amacıyla görevlendirdiğini ifade etmektedir (Fischel, 1958: 160; Ağır, 2015: 176).

Hint Okyanusundaki çok sayıda örgütlü korsan gurubu Kârimî tüccarları için sürekli bir tehdit oluşturuyordu. Sadece korsan gruplar değil, bazı seçkin yönetici kesimden gelen baskılar da Kârimî tüccarlarını tehdit ediyordu. Bu yüzden bu tüccar gurubu Hindistan'dan baharat ticaretini yaparken büyük bir koruma altına girmeleri, onların bu ticareti güvenli yapmalarına sebep olmaktadır (Özdal, 2016: 458; Narayan, 2005: 190).

Kârimî tüccarları ortaya çıktıkları Fatimiler döneminden itibaren devlet koruması ve güvencesi altına girmeyi kendilerine bir politika olarak seçmişlerdir. Fatimiler, ticaret politikaları çerçevesinde Basra Körfezindeki ticaret akışını Kızıldeniz'e kaydırmak için Hindistan'da ticaret üsleri oluşturdular ve özellikle Kus Valisi ve Fustat Emiri bu filoların denetiminden sorumluydu. Selahaddin Eyyubi döneminde Mısır'da ticari açıdan farklı politikalar uygulandı ve Kızıldeniz yabancı tüccarlara kapatıldı. Böylece Kızıldeniz'in sadece Müslümanlara ait su yolu olmasıyla birlikte Kârimî tüccarlarının ticari hayattaki etkinlikleri de gittikçe artmaya başladı (Ağır, 2015: 176; Lughod, 1989: 227).

B. Kârimî Tüccarlarının Ticaret Yaptığı Ülkeler ve Satılan Ticari Mallar

Yemen-Mısır arasındaki ticarete ve Kızıldeniz-Hint Okyanusu arasında yer alan ve o dönemin en canlı ticaret merkezlerinden biri olan Aden Şehri, Kârimî tüccarlarının ticaretteki başlangıç noktası idi. Bu limanda Araplar, Hintliler ve zenciler karışık olarak yaşıyorlardı (İbn Batuta, 1996, c. I. ; 195). Hindistan'dan gelen ticaret gemileri Aden'e demir atarlardı ve hava rüzgarlı ise Kızıldeniz'e girmeye cesaret edemezlerdi. Çünkü rüzgar tersten estiğinde tonajlı gemileri sevk ve idare etmek çok zordu (Heyd, 1975 , c. I. ; 423-424). Adenden satın alınan mallar, gemilerle Kızıldeniz üzerinden Ayzab limanına oradan da Kusayr, Tur ve Süveyş'e taşınırdı (Fehmi, 1973: 337; Ağır, 2015: 181).

Kârimî tüccarları, Aden'i merkez üs edindiler, fakat sadece bu şehirle yetinmeyip İskenderiye, Kahire, Dimyat, Kus, Ayzab, Cidde ve Mekke şehirleri yanında Suriye, Çin ve Hindistan'ın bazı şehirlerinde de şubeler açtılar. Karimi tüccarlarının yönetim merkezi, önceleri Orta Afrika, Yemen, Hindistan ve Habeşistan mallarıyla dolu, büyük ve çok hareketli bir liman şehri olan Kus idi. Kârimî tüccarları bu saydığımız ülkelerde baharat, buhur, fildişi vb. ticari malları satmakla meşguldüler. Zamanla Avrupa'da ve dolayısıyla Akdeniz'de çok büyük ticari güçlerin ortaya çıkmasıyla Kârimî tüccarları, merkezlerini sonradan Kus'dan Kahire'ye taşıdılar (Makrizi, 1958: c. III: 429; Kalkaşandi, 1987, c. III: 287; Özdal, 2016: 459; Yüzbeki, 1975: 65; el-Kavsi, 1975, c. XXII: 29; Çetin, 2004: 78). Dimyat limanı, Mısır'dan gelen ticari malların Akdeniz'e açılan çıkış kapısıydı (ez-Zahiri, 1892: 35). Kahire'den gelen bütün Uzakdoğu malları Nil vasıtasıyla Dimyat'a ulaşır, oradan da Avrupa'ya ihraç edilirdi. Avrupalı tüccarlar, özellikle Cenevizliler ve Venedikliler gemilerle Anadolu'dan ve Avrupa'dan çeşitli meyve, kereste, maden (özellikle demir), köle, av hayvanları, silah, tuz gibi ticari malları Dimyat'a getirirlerdi (Macit, 1972: 195).

Kârimî tüccarları Memlükler döneminde sultanlar tarafından büyük bir destek görüyorlar ve ticari faaliyetlerini daha geniş bölgelere ve farklı ülkelere yayıyorlardı. Bu tüccar grubu Mısır'ın yanında Hindistan, Çin, Yemen, Habeşistan ve Sudan gibi ülkelerle de canlı bir ticaret yapıyorlardı. Aynı zamanda bu ülkelerle Mısır arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesine dahi katkı sağlıyorlardı. Hatta bir ara Yemen'le Mısır arasında çıkan siyasi gerginliğin giderilmesinde de arabulucu rol oynamışlardı (Fischel, 1958: 1649; Özdal, 2016: 460). Bu durum, onların sadece ticarete değil siyasi yönden de etkin olduklarının bir göstergesidir.

Baharat ticaretinde etkin bir rol oynayan Kârimî tüccarları, sadece karabiber ve baharat ticaretiyle yetinmeyip bunun yanında; kök boya ticareti, mücevherat, temel gıda (buğday, un, pirinç, şeker) maddeleri, silah-zırh, kereste, ipek ticareti ve tekstil gibi ürünler de satıyorlardı.

Ayrıca Kalkaşandi, demir, kereste, köle gibi ticari emtianın İtalyan tüccarı tarafından İskenderiye ve diğer Memlük limanlarına getirildiğini belirtmektedir (Kalkaşandi, 1987, c. XIV, 80).

Hindistan'dan Yemen'e getirilen biber ve baharat, Kârimî Tüccarları tarafından Mısır'a ulaştırılıyor ve oradan İskenderiye, Dimyat ve Suriye limanları üzerinden Venediklilere satılıyordu (Lane, 1973, 115).

Uzak doğudan gelen ticari mallar Aden limanı üzerinden Ayzab şehrine getirilirdi. Bu şehrin liman şehri olmasının yanı sıra, derin suları, tesis imkanları gibi özelliklere sahip olmasından dolayı Kârimî tüccarları burayı buluşma noktası olarak görüyorlardı. Kusayr şehrinin Kus kentine mesafe olarak yakın olması, bu tüccar grubu için bir şanstı. Baharat ve diğer ticari malların karayolu ile nakli çok iyi organize edilmiş seferlerle gerçekleştiriliyordu. Kusayr limanında satın alınan mallar çok sayıda deve ve köleler vasıtasıyla Kus, Nil ve Fustat'a naklediliyor ve buradan Kahire'deki Funduk el-Karim adını alan ticaret merkezlerine ulaştırılıyordu (Ağır, 2015: 182; Cooker, 2014: 246; Kalkaşandi, 1987, c. III: 537; Makrizi, 1270, c. II: 455-456).

Kârimî tüccarları, Yemen ile Mısır arasındaki ticarete önemli bir konuma gelmek suretiyle âdeta tekelleştiriler. XIV. asrın ortalarında çok önem kazanan ve uluslararası ticarete damgalarını vuran bir tüccar grubu olarak görülmektedir. Özellikle baharat ve şeker ticaretinde tekelleşmeleri Memlûk ekonomisinin güçlenmesine sebep oldu ve devlet bu gelirlerin bir kısmını ordu masraflarına ve lüks ithal mal alımı için harcamaya başladı (Lughod, 1989: 228; Ağır, 2015: 71; Marsot, 1985: 35).

Kârimî tüccarları ticaretlerini XIV. yüzyılın sonuna kadar daha çok şu iki güzergah üzerinden yapıyorlardı. Bunlardan birincisi; Yukarı Mısır'daki Kus, Kahire ve İskenderiye'yi Kızıldeniz'in Ayzab limanına bağlayan rota idi ve bu yol çok önemli bir kervan yolu idi. Kus şehri Memlûkler döneminde önemli ticaret güzergahı üzerinde bulunan bir merkez konumundaydı. Asvan, Nevbe ve Kızıldeniz üzerinden Ayzab'a giden bir yol da buradan başlıyordu (Makrizi, 1987, c. I; 109). İbn Cübeyr ise, Kus ile Ayzab arası 18 günde katettiğini söylemektedir (İbn Cübeyr, 1907; 65). Yakut el-Hamevi ise, Kus şehrinin önemli bir ticaret merkezi olduğunu, burada çok zengin tüccarlar bulunduğunu, ticari malların buradan Kahire'ye sevk edildiğini ve Kus ile Kahire arasının ise 12 günlük bir mesafe olduğundan bahsetmektedir (el-Hamevi, 1983, c. IV; 469). Diğer bir güzergah ise; Dimaşk ile Kızıldeniz kıyısındaki ticaret merkezlerini birbirine bağlayan Hicaz ile Merkezi Suriye arasındaki önemli kervan yoluydu (Ashtor, 1983: 271; Ağır, 2015: 176-177).

Memlûkler XIV. yüzyılın ortalarında Kızıldeniz'den Hint Okyanusuna kadar olan bölgede tek güçtüler. Böylece Aden ve İskenderiye bu dönemde dünyanın en önemli iki limanı haline gelmişti. Kârimî tüccarlarının gerek Eyyubiler ve gerekse Memlûkler zamanında sultanlar tarafından ticari aktiviteleri desteklenmiş ve değişik ülkelerden getirdikleri malları rahatlıkla satabilmeleri için Kârimî Fundukları inşa edilmiştir (Kalkaşandi, 1987, c. III: 537; Makrizi, 1270, c. II: 455-456; Makrizi, 1958, c. III: 455-456). Memlûkler döneminde yapılan bu Funduklara, "Vekalet-i Koson" denmektedir. Bu hanlarda; Venedik, Ceneviz, Kıbrıs, Girit, Marsilya vb. yerlerden gelen tüccarların malları konmaktaydı. Bu Funduklara çok sayıda yerli tüccarlar da gelir ve burada yabancı tüccarlarla alış- veriş yaparlardı (Makrizi, 1987, c. II, 93-94)

Kârimî Funduklarını, "Funduki" (Fundicarus) denen görevli ve yardımcılarını yönetiyordu. Yabancı tüccarlar ise, kendileri için özel funduklara geliyorlardı. Müslüman tüccarlar ise, ya herhangi bir handa konaklıyor ya da tanıdık veya dostlarından birinin evinde kalmayı tercih ediyorlardı (Lebib, 2002, c. II, 145-146). Füstat'ta Kârimî Fundukları'nın açılmasından sonra özellikle sultanların, devlet adamlarının ve tüccarların önemli ticaret merkezlerinde Kârimî Fundukları kurduklarını görmekteyiz. Funduk el-Karim adını alan bu depolar, Kârimîlerin çabalarıyla bir vakıf kurumu olarak kurulmuş olup, bunların içerisinde mutlaka bir cami ve bir yatacak yer bulunmaktaydı. Kahire ve İskenderiye'deki funduklarda depolanan baharat ise, daha çok Venedikli, Pisalı, Marsilyalı ve Barselonalı tüccarlara satılmaktaydı (Fischel, 1858: 164; Ağır, 2015: 183). Kus ve İskenderiye'de bu Fundukların en önemlileri yer almaktaydı. Kârimî tüccarlarının Suriye'de ticaret merkezleri ve Hicaz'da çarşıları vardı. Ayrıca Aden, Te'iz ve Zebid önemli ticari yerler arasında sayılmaktaydı. Güneyde ise, Galafaka'da önemli çarşıları vardı. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kalküta da ticari açıdan önemli bir merkez haline gelmiş ve Kârimî tüccarları burada ve Hindistan'ın merkezi olan el-Mermuk'ta ticaret merkezleri açmışlardır (Lebib, 2002: 146).

Mısır, Memlûkler döneminde Asya ile Avrupa arasındaki ticarete büyük bir merkezi konuma gelmişti. Zira Avrupalı tüccarlar baharat, ipek, inci, değerli taşlar gibi ticari malları satın almak için özellikle bu dönemde Mısır'a gelirlerdi. Çünkü Memlûk sultanları ticareti teşvik ediyorlar ve valilere mektup yazarak gelen yabancı tüccarlara iyi davranmalarını emreliyorlardı. Neticede Mısır bu dönemde siyasi, coğrafi, tarihi ve ticari açıdan dünyanın önemli bir açık pazarı haline gelmişti. (Heyd, 1977: 422; Çetin, 2004: 73). Memlûklerin ticareti teşvik etmeleri neticesinde daha çok Kârimî tüccarları büyük kazanç elde etmişlerdir. Çünkü iyi organize olmuş bir tüccar grubuydular ve Ortadoğu, Uzakdoğu, Afrika ve kısmen de Avrupa ticaretinde etkin rol oynuyorlardı. Avrupa ile olan ticarete daha çok Venedikliler, Cenevizliler, Marsilyalılar ve Pisalılar etkin durumdaydılar. Memlûkler ticaretin önemini kavramışlar ve Avrupa'yla özellikle İtalya ve Güney Fransa şehirleriyle yapılan ticarete de büyük önem vermişlerdir. Bazı liman ve şehirlerde özellikle İskenderiye, Dımaşk ve Beyrut'ta Avrupalılara ait ticaret merkezlerinin kurulduğunu görmekteyiz (Çetin, 2004: 73).

Memlûkler Hindistan ve Uzak Doğu ile olan ticareti de teşvik etmişlerdir. Bu ticaretin en büyük kısmı Kızıldeniz yoluyla yapılıyordu ve Kârimî tüccarları bu ticaretten büyük kazanç elde ediyorlardı. Bunun dışında İran ve Suriye ile yapılan ticaret neticesinde İskenderiye, Dımaşk ve Halep gibi şehirler, en zengin ticaret merkezleri arasında yer almaktaydı (Duri, 1991: 147; Çetin, 2004: 73).

C. Memlûkler Döneminde Satılan Bazı Malların Fiyat ve Ücretleri

Tablo 1: Memlûkler Döneminde İskenderiye'deki Biber Fiyatları

Tarih (yıl)	Biber fiyatları (225 kg fiyatı dinar olarak)
1345	30 dinar
1347 (Ağustos- Kasım Arası)	116 dinar
1347 (23 Aralık)	112 dinar
1373 (Şubat)	87. 3 dinar
1386 (Temmuz)	60 dinar
1392 (Nisan)	88 dinar
1396 (Şubat)	76 dinar
1396 (Ekim)	76 dinar
1401	62-78 dinar
1411	95-96 dinar

Kaynak: (Keleş, 1999; 265).

Memlûkler döneminde Uzakdoğu ülkelerinden özellikle Hindistan'dan getirilip Avrupa ve diğer ülkelere sevk edilen biber ve baharat ticareti ekonomiye büyük bir katkı sağlıyordu. Biber fiyatlarındaki artış ve düşüşler iklim durumuna ve ürünün bolluğuna veya azlığına göre değişmekteydi. Kârimî tüccarları biberi Hindistan'dan getirip daha çok Avrupa ülkelerinin dışında diğer ülkelere de ihraç ediyordu.

Tablo 2: Bahri Memlûkler Döneminde (Buğday) Fiyatları (1 İrdeb olarak)

Tarih (Yıl)	Buğday Fiyatları (dinar üzerinden)
1264	2. 25 dinar
1277	0. 25 dinar
1278-1279	0. 2 dinar
1293	0. 65 dinar
1296	0. 8-0. 9 dinar
1300	0. 6-0. 78 dinar
1303	2 daha sonra 1. 25 dinar
1305-1306	1 daha sonra 2 dinar
1308	2. 5 dinar
1309	2. 5 dinar
1324	0. 4-0. 68 dinar
1326	0. 36-0. 27 dinar
1328	0. 65-1 dinar
1336	1. 8 dinar
1337	0. 4-0. 5 dinar
1338	1 dinar
1341	0. 75-1. 5 dinar
1342	0. 54 dinar
1343	0. 5-1 dinar
1346	2. 75 dinar
1347	3 dinar
1348	0. 99 dinar
1350	0. 75-1 dinar
1352	1-1. 85 dinar
1358	0. 5-0. 75 dinar
1364	2 dinar
1373	1. 8-2 dinar
1374	5-5. 5 dinar
1375	6. 5-5. 25 dinar
1381	1. 6 dinar
1382	2. 4-1. 6 dinar

Kaynak: (Ashtor, 1976; 293)

Tabloya baktığımızda 1277 yılında buğday fiyatı en düşük seviyesini görmüş, fakat 1308-1309 yıllarında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Buğday fiyatlarındaki bu artış sultan Nasır Muhammed dönemine rastlamaktadır. Sultan Nasır Muhammed, Memlûk devletinde en uzun süre iktidarda kalmış olmasına rağmen, dönemindeki siyasi mücadeleler ve aralıklarla üç defa yönetimi ele geçirmesi siyasi istikrarı zayıflatmıştır. Bu durum, siyasi istikrarın olduğu dönemlerde fiyatların fazla artış göstermediği fakat siyasi istikrarın bozulduğu dönemlerde ise, fiyatların yükseldiği ve ekonomik sıkıntıların yaşandığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca fiyat artışlarında, iklim şartlarının elverişli olması ve yağışın miktarı da etkili olmuştur.

Tablo 3: Memlûkler Döneminde Arpa Fiyatları

Tarih	Arpa fiyatları (dinar ve dirhem olarak)
1267	1. 67 Rubu' (5.16 litre; bkz. Hinz, 1989; 62) / 1 Dinar
1295-1299	1 Mudd (yaklaşık 424 gr; bkz. Akdağ, 1995, c. I. , 362) / 1 Dinar
1304-1305	1 Veybe (11. 6 kg/15 litre; bkz. Hinz, 1989; 64)/ 40 Dirhem
1324-1325	1 İrdebb (yaklaşık 73. 124 kg; bkz. Hinz, 1989; 47) / 30 Dirhem
1332	1 İrdebb/ 12 Dirhem
1344	1 Veybe/ 40 Dirhem 2 Dinar
1349	1 Veybe/ 70 Dirhem
1352	1 İrdebb/ 200 Dirhem
1354-1355	1 Gırat/ 50 Dirhem
1381	1 Veybe/ 20-30 Dirhem
1382	1 Veybe/ 40 Dirhem
1390	1 Veybe/ 20-25 Dirhem
1392	1 Veybe/ 15 Dirhem
1393	1 Veybe/ 10 Dirhem

Kaynak: (Mortel, 1989; 324)

Memlûkler dönemindeki arpanın 1 veybesinin 20-200 dirhem arasındaki fiyatların yüksek, 10-15 dirhem olan yıllardaki arpa fiyatlarının ise, düşük olduğu o dönemin tarihçilerinden Makrizi tarafından ifade edilmektedir (Makrizi, 1940; 34)

Tablo 4: İskenderiye ve Venedik'te Karabiber Fiyatları

	İskenderiye		Venedik
1386	60 dinar	1386	54 ducat
1392	88 dinar	1392	90 ducat
1396	76 dinar	1396	64-69 ducat
1412	225 ducat	1412	120-127 ducat
1416	110 ducat	1416	84 ducat
1422	100 dinar	1422	93-106 ducat
1424	125-130 dinar	1424	88 ducat
1427	80 ducat	1427	69
1430	59-64 dinarı (eşrefi)	1429	55-57 ducat
1436	70 ducat	1437	65-68 ducat
1442	60 ducat	1442	41 ducat
1443	38-40 ducat	1443	36 ducat
1448	55 ducat	1448	40 ducat
1471	70 ducat	1471	52-69 ducat
1472	70-71. 5 ducat	1472	54-55 ducat
1497	74-75 ducat	1497	42-48 ducat

Kaynak: (Ashtor, 1986: 567-568).

Karabiber fiyatları ile ilgili tabloya bakıldığında yıllara göre farklılık göstermektedir. Bu ürün daha çok dış ülkelerden getirildiği için ürünün bol veya az olduğuna göre değiştiği gibi, yol güvenliği ve korsan baskınlarının da bunda rolü büyüktür. Korsan baskınlarının sık sık olduğu dönemlerde fiyatlarda bir artış söz konusudur. Memlûk devletinin güçlü olduğu dönemlerde güvenlik tedbiri daha da arttırılmakta ve böylece Kızıldeniz'de korsan baskınları önlenmekteydi. Hatta Kârimî tüccarları ticari emniyetlerini güvene almak için devletin yönetim kadrolarına bile kendi adamlarını yönetici olarak yerleştirerek bu güvenliği sağlamaya çalışmışlardır (Özdal, 2016: 458).

D. Kârimî Tüccarlarının Yönetimle Münasebetleri ve Devlete Borç Para Vermeleri

Kârimî tüccarları Eyyubiler zamanında olduğu gibi Bahri Memlûkler döneminde de ciddi şekilde desteklenmişler ve âdeta devlet tarafından koruma altına alınmışlardı. Sultan Kalavun döneminde doğulu tüccarların sayılarını arttırmak için her türlü kolaylık sağlanmış ve Kârimî tüccarlarının emniyetini sağlamak amacıyla Arabistan'ın güney sahillerine yönelik önlemler arttırılmış ve her iki ülke arasında iyi ilişkiler kurulmuştur (Ashtor, 1983: 274; Abulafia, 1987: 440; Ağır, 2015: 183). Memlûk sultanları bütün bunları Kârimî tüccarlarından zaman zaman sıkıştıklarında borç para almak ve uluslararası ticaretin ülke ekonomisine katkılarından faydalanmak amacıyla yapıyorlardı. Kârimî tüccarlarının ticareti daha sistemli bir şekilde yürütebilmeleri için başlarında tıpkı "Ahi Teşkilatı"nda olduğu gibi bir "Reis"leri (Reisü'l-Kârimî) vardı. Memlûk devleti tarafından tanınan bu makam sahibi hem ticareti denetler hem de oluşturulan fonların yatırıma dönüşmesine yardımcı olurdu. Bu fonlardan devlete kredi açıldığı, yani borç verildiği de bilinmektedir (Özdal, 2016: 459).

Kârimî tüccarlarının faaliyetleri sadece çarşılarla sınırlı kalmayıp, onlar devletlere (Memlûkler, Yemen sultanları ve Resuliler) borç para veriyorlar bununla da yetinmeyip çoğunlukla sultan ve emirlere hediyeler dahi sunuyorlardı (Lebib, 2002: 146). Memlûk sultanlarından bazıları, Kârimî tüccarlarından borç para almıştır. Mesela, Sultan en-Nasır Muhammed b. Kalavun (1293-1294, 1299-1309 ve 1310-1341) İskenderiye tüccarlarından ve Kârimî tüccarlarından borç para almıştı (Keleş, 2002: 820). Yine aynı sultan Moğollara karşı sefere çıkacağı zaman Kârimîler'den borç para talebinde bulunmuştu. Sultan en-Nasır Muhammed b. Kalavun üçüncü kez tahta çıktığında yine Kârimî tüccar grubundan 10 bin dinar borç almıştı (el-Ayni, 1989: 124; Makrizi, 1958, c. II: 103; Çetin, 2004: 76). Ayrıca Memlûk sultanı Nasır Muhammed, Kârimî tüccarlarından 1311 yılında 15 bin dinar daha borç para almıştır (Keleş, 1999: 207). Sultan Berkuk, Suriye sınırına yaklaşmakta olan Timur tehlikesini önlemek için yine Kârimî tüccarlarının ileri gelenlerinden sayılan el-Mahalli, Harrubi ve İbn Müslim'den bir milyon dirhem borç para almıştı (Tsugitaka, 2006: 152; Ağır, 2015: 179). Senet karşılığında gerçekleşen bu borç için Emir Mahmud el-Üstaddar sultana kefil olmuştu (İbn İyas, 1963, c. IV: 261). Kârimî tüccarları yine 1403 yılında Hıristiyanların İskenderiye'ye saldırılarına üzerine yüklü miktarda bir para desteğini Memlûk sultanına sağladılar. Bilhassa sultan Berkuk dönemi, Kârimîlerin devlete yardımı bakımından bir zirve olmuştur. Askeri seferlere sağladıkları mali destek yanında bazı nüfuzlu Kârimî tüccarlarının İskenderiye'de savunma amaçlı bazı depolar yaptırıldıkları görülmektedir (Ashtor, 1983: 53; Ağır, 2015: 179). Kârimî tüccarları yukarıda sayılanların dışında Yemen, Hicaz ve Tekfur gibi bölge hakimlerine ve yöneticilerine de borç para vermişlerdir (el-Aşkar, 1999: 372-373; Çetin, 2004: 77).

Kârimî tüccarları hükümetlere borç para vermenin yanında bankacılık ve sarraflık konusunda da destek oluyor ve günümüzdeki bankaların fonksiyonunu üstlenmiş görünüyorlardı. Kârimî tüccarları XIII. ve XIV. asırda çok zenginleşmişlerdi ve bunlar arasında Memlûkler devrinde el-Harrubi, el-Mahalli ve İskenderiye'de Taceddin Atik b. Muhammed b. Süleyman el-Demamini gibi zengin tüccar aileleri vardı (Hafaci, 1982: 69; Çetin, 2004: 81). Ünlü tarihçi Makrizi'nin belirttiğine göre bunlar arasında kadın tüccarlar da vardı. Mesela, 1380 yılında hacca giden tüccar bir kadının ölüm haberi duyulunca kadının tüm malı müsadere edilmişti (Makrizi, 1958, c. III: 390). Ayrıca Nasıreddin Muhammed b. Musallam'ın annesi ve Şemseddin Muhammed el-Balisi'nin kızı da Kârimî tüccarlarının arasında anılmaktaydı. Bunların servetlerine bakıldığında kaynakların ifadesine göre 200 bin dinarlık bir meblağdan bahsedilmektedir. Taceddin el-Ruhaili (öl: 1337) ise Kahire ve Dimaşk'ın en zenginlerinden biri olduğu ve servetinin gayrimenkul ve kıymetli eşyalarının dışında 100 bin dinar civarındaydı (Ashtor, 1998: 48) (İbn Kesir, 1998, c. XVII: 340; Çetin, 2004: 81).

Kârimî tüccarları dindar kimselerdi ve büyük çoğunluğu müslümandı. Bu gruba çok az sayıda gayri müslim (genelde Yahudi, birkaçı da Hıristiyan/Kıpti) üye dahil olmuşlar, fakat bir süre sonra onlar da Müslüman olmuşlardı. Kârimî tüccarlarının sayısı hakkında kaynaklarda net bir bilgi

yoktur, ancak Mesut Ağır, Gaston Wiet'in verdiği bilgiye dayanarak XII. ve XIV. yüzyıllar arasında Mısır'da aktif olan tüccar sayısını 46 olarak zikrederken (Ağır, 2015: 180), İbn Hacer ise, XIV. yüzyılda Mısır'da Kârimî tüccarlarının sayısının 200 olduğunu söylemektedir (el-Askalani, 1969, c. I: 306).

E. Kârimî Tüccarlarının Gerilemesi ve Tarih Sahnesinden Çekilişleri:

İhtişamlı ve parlak devirlerinden sonra Kârimî tüccarları da artık birtakım iç ve dış sebeplerden dolayı çöküş dönemine girmişlerdi. Kârimî tüccarlarının gerileme dönemi daha çok XV. yüzyılın ortalarından itibaren başlamıştır. Özellikle de Sultan Barsbay'ın (1422-1438) yaptığı uygulamalar Kârimî tüccarlarını oldukça sarsmıştır. Çünkü bu dönemde sultanlar borç para almaya tenezzül etmemişler ve devletin giderlerini karşılamak için Kârimîlere oldukça ağır vergi yüklemeye başlamışlardır ve dahası bu tüccarların mallarını müsadere etmeye de kalkışmışlardır. Mesela Kahire valisi 1435 yılında tüccarlar üzerine ağır vergiler yüklemiştir. Sultan Kayıtbay (1468-1496) da Osmanlı Devleti'yle savaşmak için tüccarlardan 40 bin dinar vergi toplamaya niyetlenmiş, fakat aşırı itirazlar üzerine 12 bin dinarda karar kılınmıştır (Hafaci, 1982: 66-67; Çetin, 2004: 85).

Memlük sultanlarının tüccarlar üzerindeki baskılarını arttırmaları tüccarları oldukça zor duruma sokmuştur. Bazen sultanlar tüccarların mallarının yarısını veya 1/3'ni müsadere ediyordu. Aşırı vergi yükünden de bunalan tüccarlar, sultanlar hakkında Allah'a onları helak etmesi için dua ediyorlardı (Aşur, 1992: 35-36; Çetin, 2004: 85). Sultan Barsbay, 1432 yılında sultandan başka hiç kimsenin Şam-Hicaz ve İskenderiye'de baharat ticaretiyle uğraşmayacağına dair bir ferman, 1434 yılında ise, biber ticaretini yasaklayan ayrı bir ferman yayınlamıştı (Salih, tsz: 174; Çetin, 2004: 86).

Kârimî tüccarlarının gerilemesinin ve tarihe intikallerinin dış sebeplerine baktığımız zaman şunları söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi, 1291 yılında Akka'nın Memlükler tarafından ele geçirilmesinden sonra Papalığın uyguladığı ambargo siyasetidir. Haçlıların Suriye'den kesin çıkarılışı Avrupa'da büyük bir yankı uyandırmış bu da Memlüklere karşı bir ticari ablukanın uygulanmasına ve ticari faaliyetlerin tamamen durması neticesinde Memlük ekonomisinin zayıflamasına sebep olmuştur. Bu durum Kârimî tüccarlarının Avrupa ile olan ticaretini olumsuz etkilemiş ve onların faaliyet alanlarını daraltmıştır (Koprman, 1992, c. VI: 497; Çetin, 2004: 86).

Kârimî tüccarlarını sarsan ikinci bir tehlike ise, korsan saldırıdır. Rodos Adası bu anlamda en tehlikeli yerlerden biriydi. Bu süre içerisinde Aragon hükümeti ile Habeş yönetimi arasında bir ittifak kurulmuştu. Aragon güçleri Akdeniz'de tüccarlara saldırırken, Habeş Krallığı da Kızıldeniz'de Mısır ticaretini tehdit ediyordu. Ayrıca Kıbrıs Krallığı da zaman zaman İskenderiye'ye saldırıyordu. Bu durumda Mısır yani Memlükler adeta abluka altına alınmaya çalışılıyordu. Avrupa gemilerinin Mısır'a ve Suriye'ye ulaşmasına mani olmak için Kıbrıs'ı adeta gözetleme istasyonu olarak kullanıyorlardı. Bunların dışında Katalan saldırıları da Kârimîlerin ticaretine büyük darbe vuruyordu (Çetin, 2004: 86).

Üçüncü bir tehlike ise, Memlük sultanlarının şeker, buğday ve et gibi temel gıda maddeleri üzerinde tekelleşme siyaseti uygulamalarıydı. Sultan Barsbay gibi Memlük sultanları Aden'den Mısır'a, Sina Yarımadasındaki Tur'dan İskenderiye, Dimyat ve Suriye'nin diğer limanlarında gerçekleşen baharat ticaretinin rotasını ilk önce devlet kontrolüne almış, sonrasında da bu ticaretin yönünü Aden'den Cidde limanına kaydırmıştı. Bu durum Kârimî tüccarlarının sonu anlamına geliyordu (Ashtor, 1998: 278-279; Ağır, 2015: 190). Bu tekel politikası Doğu-Batı arasında ticaret yapan tüccarları can damarından vurmuştu. Bazı Kârimî tüccarları Mısır'dan ayrılmaya karar verirken bazıları burada kalmayı tercih ettiler ve diğer bir kısmı ise, Hindistan ve Uzak Doğuya gitti. Kârimî tüccarlarının Mısır'ı terk etmesi Memlük ekonomisinin zayıflamasına sebep oldu (Lebib, 2002: 149).

Dördüncü bir tehlike ise, Memlûkler her ne kadar İtalya şehir devletleriyle (Venedikliler ve Cenevizliler) ticaretini geliştirse de XV. asrın sonlarına doğru sultanların tüccarlara karşı uyguladıkları kötü politikalar yüzünden İspanyol, Portekiz ve İngilizler yeni ticaret yolları araştırmaya başladılar. Bu araştırmalar çok geçmeden meyvesini vermiş ve “Coğrafi Keşifler” adını alacak olan büyük deniz seferlerinin başlamasına sebep olmuş ve böylece bir süre sonra deniz ticaret yollarının değiştiği görülmüştür. Bu durum Mısır ekonomisine ve dolayısıyla Kârimî tüccarlarına da büyük bir darbe indirmiştir. 1498 yılında Ümit Burnu'nun bulunması uluslararası ticaretin yönünü Kızıldeniz'den Atlas Okyanusu'na çevirmiştir. Kansu el-Gavri'nin (1501-1516) sultanlığı döneminde ortaya çıkan bu sıkıntılar, Portekizliler'in 1500'de Kalküta ve 1511'de Malaka'yı ele geçirmeleriyle Batı Avrupa ile Yakın Doğu arasındaki ana ticaret yolu sekteye uğradı ve artık ticari kontrolün Memlûklerden Portekizlilerin tekeline geçmekte olduğunun bir göstergesiydi. Portekizlilerin Hindistan deniz yolunu bulmaları, İtalyan şehir devletleri, Frank tüccarları ve Yahudi tacirlerinin Kârimî tüccarlarına üstünlük sağlamaları Kârimîlerin tamamen tarihe karışmalarına sebep olmuştur (el-Kavsi, 1975: 28; Çetin, 2004: 87).

SONUÇ

Genel olarak baharat ticaretiyle isimleri özdeşleşen ve kaynaklarda ilk kez XI. yüzyıldan itibaren geçmeye başlayan ve XV. yüzyılın sonlarına kadar varlıklarını devam ettiren Kârimî tüccarları, devlete zamanında ve tam olarak vergilerini ödeyen önemli bir tüccar grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tüccar grubu her ne kadar Fatımiler döneminde ortaya çıktıysa da bunların zenginleşmeleri ve ticaretlerini genişleterek iyi bir seviyeye gelmeleri daha çok Memlûkler döneminde olmuştur. Özellikle Bahri Memlûk sultanlarının iç ve dış ticareti teşvik etmeleri ve ticareti geliştirici politikalar uygulamaları neticesinde Kârimî tüccarları uluslararası ticarete etkin rol oynamaya başlamışlardır.

Kârimî tüccarları başta Hindistan ve Yemen olmak üzere Çin, Mısır, Suriye ve bazı Afrika ülkeleri (Habeşistan, Sudan vs.) olmak üzere Venedikli, Cenevizli, Pisalı, Marsilyalı ve Barselonalı tüccarlarla ticari ilişkiler kurmuşlardır. Baharat ve biberin dışında temel gıda maddeleri (buğday-un-pirinç-şeker), kök-boya, kereste, ipek, silah ve zırh gibi maddeleri zikredilen ülkelere satıyorlardı. Bu uluslararası ticareten çok para kazandılar ve zenginleştiler, hatta devrin sultanlarına borç para verecek kadar zenginleştiler ve nüfuzlarını arttırdılar. Hatta sadece ülkelere borç para vermekle kalmadılar, Yemen hükûmeti ile Memlûkler arasındaki krizi çözmeleri örneğinde olduğu gibi bazı ülkeler arasındaki siyasi anlaşmazlıkları çözecek kadar etkin bir nüfuza bile sahip oldular. Kârimî tüccarları Memlûklere borç para vermelerine karşılık olarak devlet kademesinde ticaretlerini daha rahat yapabilmeleri için bazı idari görevler dahi almışlardır. Nâzıru'l-Bahar ve'l-Kârimî (Baharatlar ve Kârimî Tüccarlarından Sorumlu Bakanlık) gibi bakanlıklarda görev almışlardır. Böylece ticari avantajlarını tehlikeye düşürebilecek herhangi bir tehdit Kârimî tüccarlarını rahatsız etmekte ve güvenliklerini sağlayacak önlemler almaya sevk etmekteydi. Zaman zaman Kızıldeniz'de korsan baskınlarının artması, Memlûk devletini bunlarla mücadele etmeye yöneltmişti. Çünkü bu korsan baskınları arttıkça Memlûk devletinin gümrük gelirleri azalıyor, bu durum ise ülke ekonomisinin zayıflamasına yol açıyordu.

Kârimî tüccarları ticarete bir doruk noktasına ulaştıktan sonra bir gerileme ve yıkım süreci yaşamışlardır. Uzun bir süre ticari faaliyetlerine devam eden bu tüccar grubu, Papalığın Memlûklere uyguladığı ambargoya Avrupalı tüccarlar başlangıçta uydular, fakat daha sonra ticari yönden zayıflamaya başlayan Venedikliler, Cenevizliler, Pisalılar, Marsilyalılar ve diğer Avrupalı tüccarlar Memlûklerle ve özellikle de Kârimî tüccarlarıyla ticaret yapmaya devam ettiler. Fakat XV. yüzyılın sonlarına gelince Kârimî tüccarları zaman zaman uygulanan ambargodan olumsuz yönde etkilenmeye başladı ve bu durum onların sonlarını hazırlayan en önemli etmenlerden birisi oldu.

Akdeniz'de, Hint Okyanusu ve Kızıldeniz'de görülen korsan saldırıları da, Hindistan'dan ve Uzakdoğu'dan getirilen baharat, karabiber, ipek, kıymetli taşlar ve diğer ticari malların fiyatlarını

arttırıyordu. Bu durum ise, Kârimî tüccarlarının ticari faaliyetlerini sekteye uğrattıyordu. Memlük sultanlarının uyguladığı tekelcilik politikası sebebiyle Kârimî tüccarlarına sultanlar aşırı vergi uyguladılar ve Kârimî tüccarlarının zayıflamasına sebep oldular. Bu tüccar grubunun zayıflamasıyla Memlük sultanları uluslararası ticareti kendi tekellerine aldılar. Son olarak da uluslararası ticaretin yönünün Ümit Burnu'nun keşfiyle Akdeniz ve Kızıldeniz'den okyanuslara kayması yüzünden Kârimî tüccarları artık uluslararası ticaretteki etkinliğini ve rolünü kaybetmeye başladı ve Avrupalı tüccarlar artık Kızıldeniz ve Akdeniz güzergahını bırakıp Okyanuslara yöneldiler. Bu gibi iç ve dış sebeplerden dolayı Kârimî tüccarları tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abu Lughod, Janet L. (1989), *Before European Hegemony: The World System A. D. 1250-1350*, Oxford University Press, New York.
- Abulafia, D. (1987) "Asia, Africa and Trade of Medieval Europe", *The Cambridge Economic History*, Ed.: M. M. Postan, E. Miller, c. II, Cambridge University Press, New York.
- Akdağ, Mustafa (1995), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, c. I. , İstanbul.
- Ağır, Abdullah Mesut (2015), *Memlüklarda Ticaret, Çizgi Kitabevi*, Konya.
- Ashtor, Eliyahu (1983), *Levant Trade in the Middle Ages*, Princeton-New Jersey.
- Ashtor, Eliyahu (1976), *A Social and Economic History of the of Near East in the Middle Ages*, London.
- Ashtor, Eliyahu (1986), "Observations on Venetian Trade in the Levant in the 15th Century", *East-West Trade in the Medieval Mediterranean*, Ed. B. Z. Kedar, London. s. 533-586. .
- Aşur, Abdulfettah (1992), *el-Müctema el-Mısr fi' Asr Selatin el-Memalik*, Kahire.
- Cooker, John P. (2014), *The Mediavel Nile Route, Navigation and Landscape in Islamic Egypt*, The American Universty in Cairo, Press, Cairo.
- Çetin, Altan (2004), "Memlükler Döneminde Kârimî Tüccarları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 22, s. 71-87.
- Duri, Abdulaziz (1991), *İslam İktisat Tarihine Giriş*, (Çev. Sabri Osman), İstanbul.
- el-Aşkar, Muhammed Abdulgani (1999), *Tüccar et-Tevabil fi Mısr el-Memlüki*, Kahire.
- El-Ayni, Bedr ed-Din Mahmud (1989), *'İkd el-Cuman fi Tarih Ehl ez-Zeman*, (Thk. Muhammed Muhammed Emin), c. IV, Kahire.
- el-Gavsi, Atiyye (1975), "Avda Cedide'ala Tüccar el-Kârimî n Vakıa ve Vesaik el-Cenize"el-Mecelle et-Tarihiyye el-Mısrıyye, c. XXII, Kahire.
- el-Hamevi, Yakub b. Abdullah (1983), *Mu'cemü'l-Büldan*, Beyrut.
- ez-Zahiri, Garsüddin Halil b. Şahin (1892), *Kitabu Zübdeti Keşfi'l-Memalik*, Paris.
- Fischel, Walter j. (1958), "The Spice Trade in Mamluk Egypt: A Contribution to the Economic History of Medival Islam", *JESHO*, vol. 1, No: 2, s. 157-174.
- Hafaci, Ahmet Abdulhamid (1982), "Tabakat et-Tüccar fi Mısr el-Memlüki ve Asaruha fi Muctema' Mısr" Tanta Üni. Ed. Fak. Dergisi, S. I.
- Heyd, W. , *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Terc. Enver Ziya Karal), Ankara 1977.

- İbn Batuta (1996), *Rihletü İbn Batuta, Tuhfetü'n-Nüzzar fi Garaibu'l-Emsar ve Acaibu'l-Esfar* (Thk. Mustafa el-Kassas- Muhammed Abdülmümin Uryan), Beyrut.
- İbn Cübeyr (1907), *Tezkire bi'l-Ahbar an İttifakat el-Asfar (er-Rihle)*, (Nşr. W. Wright), Leiden.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şihab ed-Din el-Askalani (1969), *İnba' el-Gumr bi-Enba el-Umr fi't-Tarih*, (Nşr. Hasan Habeşi), c. I, Kahire.
- İbn İyas, Muhammed b. Ahmed, (1963) *Beda'yi'z-Zuhur fi Vekay'i ed-Duhur* (nşr. Muhammed Mustafa), *Metabiu'ş-Şaab*, c. IV, Kahire.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer (1998), *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Thk. Abdullah b. Abdülmühsin et-Turki), c. XVII, Cize.
- Kalkaşandi, Ebu'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Ali (1987), *Subhu'l-A'şa fi Sina'ati'l-İnşa*, (Thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin), c. III, XIV, Beirut (Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye).
- Keleş, Bahattin (1999) *Bahri Memlûklerde İktisadi ve Ticari Hayat (1250-1382)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri.
- Keleş, Bahattin (2002), "Memlûklerde Ticaret", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, c. V, s. 819-849.
- Kopruman, Kazım Yaşar (1992) 'Memlûkler', *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. VI, İstanbul.
- Lane, F. C (1973), *A Maritime Republic*, Hopkins University Press, Virginia.
- Lebib, Subhi (2002), "Eyyubiler ve Memlûkler Devrinde Mısır'ın Ticaret Politikası", (Çev. Altan Çetin) *Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Ankara, c. II, S. 4, s. 133-150.
- Macit, Abdül mü'min (1972), *Nizamı Devleti Selatini'l- Memalik*, Kahire.
- Makrizi, Takiyyuddin Ahmed b. Ali (1958), *Kitabu's-Sulûk li Marifeti Düveli'l-Mülûk*, (Thk. Muhammed b. Ziyade), c. III, Kahire.
- Makrizi, Takiyyuddin Ahmed b. Ali (1940), *İğasetü'l-İmme bi Keşfi'l-Ğimme* (Nşr. Muhammed Mustafa Ziyade-Cemaleddin Muhammed Şeyyal), Kahire.
- Makrizi, Takiyyuddin Ahmed b. Ali (h. 1270), *el-Mevaiz ve'l-İtibar bi-Zikr el-Hitat ve'l-Asar*, c. I, II, Kahire.
- Mortel, Richard (1989), "Prices in Mecca During The Mamluk Period", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Leiden, XXXII, s. 279-333.
- Naim Zeki Fehmi (1973), *Turuku't-Ticareti'd-Düveliyye ve Mahattatuha Beyne'ş-Şarki ve'l-Ğarbi*, Kahire.
- Narayan, Chaudhuri Kirti (2005), "Müslüman Toplumların Ekonomisi" (Çev. Zülal Kılıç), *Cambridge Resimli İslam Ülkeleri Tarihi*, İstanbul, ed. Francis Robinson, s. 177-223.
- Özdal, Ahmet N. (2016), *Ortaçağ Ekonomisi ve Müslüman Tüccarlar (X-XIV. yüzyıllar)*, Selenga Yayınları, İstanbul.
- Salih, Hilmi Muhammed (tsz.), *İktisad Mısır ed-Dahili ve Enzimetuhu fi el-Ahd el-Memalik*, İskenderiye.
- Sayyid-Marsot, Afaf Lutfi (1985), *A Short History of Modern Egypt*, Cambridge.

Tsugitaka, S. (2006), "Slave Traders and Kârimî Merchants", *Mamluk Studies Review*, X-1.

Utku, Nihal Şahin (2012), *Kızıldeniz-Çöl, Gemi ve Tacir*, İstanbul.

Yüzbeke, Tefik (1975), *Tarih Ticaret Mısır el-Bahriyye fi'Asr el-Memalik*, Musul.